

JOURNAL OF SOCIAL AND HUMANITIES SCIENCES RESEARCH

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Open Access Refereed e-Journal & Refereed & Indexed

Article Type	Research Article	Accepted / Makale Kabul	21.12.2019
Received / Makale Geliş	25.11.2019	Published / Yayınlanma	21.12.2019

EDEBİYATIN SADIK KAHRAMANLARI: KÖPEKLER VE MUMU¹ THE LOYAL HEROES OF LITERATURE: DOGS AND MUMU

Arş. Gör. Gülhanım Bihter YETKİN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü,
Ankara / TÜRKİYE, ORCID: 0000-0002-3705-4040

Doç. Dr. Gamze ÖKSÜZ

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü,
Ankara / TÜRKİYE, ORCID: 0000-0002-5573-8075

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.1594>

Reference: YETKİN, G. B. & ÖKSÜZ, G. (2019). Edebiyatın sadık kahramanları: köpekler ve Mumu. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 6(47), 4248-4258.

ÖZET

Mitlerde yoğunlukla görülen köpek kahramanlar, edebiyatın da önemli tipler arasında yer alır. Edebiyatta hayvan kahramanlar, insanın hayvanla ilişkisi ve insan yaşamında hayvanın yeri gibi temalar, dünya edebiyatında uzun süre boyunca yer alan konulardandır. Kökleri Antik Çağ'a, insanoğlunun yeryüzünde görünmeye başladığı döneme dayanan bu konular, uzun bir tarihsel yolculuk izler. Köpeğin başkahraman yapıldığı edebi eserlerin içeriğine bakıldığında ön plana son derece yoğun bir duygusallığın çıktığı görülmektedir. Bu köpek kahramanlar yardımıyla okuyucu, insan doğasının derinliklerine inerek duygularını daha derinden hissetme imkânı bulur. İnsan dünyasının köpeklerle yansıtıldığı eserler, okuyucu üzerinde en fazla etki bırakan, onu derinden etkileyen çalışmalar olur. Rus edebiyatına bakıldığında birçok önemli eserin başkahramanı köpektir. Ancak bu köpek kahramanların kaderi, insanlardan farklı olarak çok daha trajiktir. Edebi eserlerde kimi zaman kahramanların manevi dünyasının tasvirini vermek amacıyla başvurulan köpek kahramanlar, kimi zaman da yazarların toplumsal sorunlara değinmek için kullandıkları temel araçlar olur. İvan Turgenyev'in uzun öyküsü *Mumu*, sağır ve dilsiz bir toprak kölesi olan başkahramanın köpeğinin adıdır. Turgenyev, *Mumu* eserinde, bahsi geçen her iki çözümlemeyi de yansıtır. *Mumu*, bir yandan Turgenyev'in sanatsal yaşamının ayrıntılı bir panoramasıyken diğer yandan da toprak köleliğine karşı tepkisini açıkça ortaya koyduğu eserdir. Genellikle edebi eserlerde trajik öyküleriyle ön plana çıkan köpekler, *Mumu*'da yazarın topluma yönelik mesajı olarak kendisini gösterir. Yaşamının büyük bir bölümünü yurt dışında geçirse de vatan sevgisini her daim yüreğinde muhafaza eden Turgenyev, Rus halkına olan inancını *Mumu*'da ele aldığı trajik bir öyküyle içselleştirir. Edebiyatın en sadık kahramanları olan köpeklerden bir tiplere oluşturarak en az köpek Mumu kadar hazin bir öyküsü olan Rus okuyucusunu uyandırmak isteyen yazar, aynı zamanda içinde bulunulan adaletsiz ve insan haklarından yoksun bırakılan toplumsal yaşama itiraz etme hissi oluşturma hedefi güder. Çalışmanın amacı, Turgenyev'in sıradan bir köpek kahraman aracılığıyla araladığı tarih sahnesini ve toprak köleliği sisteminin trajedisini, yazarın gözünden ortaya koymaya çalışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Turgenyev, Köpek Kahraman, Toprak Köleliği, Mumu, Edebiyat.

ABSTRACT

Dog heroes which are frequently seen in myths are among the significant characters of literature as well. Animal heroes in literature, themes such as the relationship of humans and animals and the place of animals in humans' life are subjects which have been given place to in world literature for long. These subjects whose roots go back to ancient times and to the period in which humans appeared on earth have been on a long historical journey. When we take a look at literary works in which dogs are the main heroes, it can be seen that intense sentimentalism comes to the fore. With the help of these dog heroes, the reader can go to the depths of human nature and gets an opportunity to feel emotions at a deeper level. Works in which the world of humans is reflected through dogs are those which have left the greatest effect on the readers and have deeply influenced them.

¹ Bu çalışma 21-24 Kasım 2019 tarihleri arasında Gaziantep'te düzenlenen Zeugma 3. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi'nde sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

In Russian literature, the main hero of numerous important works is dogs. However, the fate of these dog heroes is much more tragic compared to humans. Dog heroes who are given place to in literary works to depict the spiritual world of heroes at times become the main tools through which writers deal with social issues as well. Ivan Turgenev's long story *Mumu* takes its name from the dog hero which is a deaf and mute serf. In his work *Mumu*, Turgenev reflects both of the aforementioned analyses. While *Mumu* is a detailed panorama of Turgenev's artistic life, it is a work in which he bluntly presents his reaction against serfdom. Dogs which in general come to the fore in literary works with their tragic stories stand out as the writer's message to the society. Turgenev, who has always preserved his love for his home country in his heart although he has spent a majority of his life abroad, internalizes his faith in Russian society through a tragic story he narrates in *Mumu*. The writer, who attempts to wake up Russian readers who have as much a tragic story as the dog *Mumu* by creating a character out of dogs which are the most faithful heroes of literature, aims at creating a sense of objection to the social life of the time which was devoid of justice and human rights. The purpose of the study is to present the historical scene which Turgenev cracks open through an ordinary dog hero and the tragedy of the system of field slavery from the eyes of the writer.

Keywords: Turgenev, Loyal Heroes, Serfdom, *Mumu*, Literature.

1. GİRİŞ

İnsan ile köpek arasındaki ilişkinin kökeni çok eski zamanlara dayanır. Bu iki farklı tür arasındaki ilk temas, döngüsel bir süreç sonucunda oluşur. İlk çağlarda son derece yırtıcı hayvanlar olan kurtlar, köpek ırkının ilk türü olarak eski insanların karşısına çıkar. Kurtlar, doğada oldukça başarılı birer avcıdır. Çok iyi organize ettikleri avlarına her ne pahasına olursa olsun erişen bu vahşi hayvanlar, ihtiyaçlarından da fazla hayvan öldürebilme yeteneğine sahip olduklarından çok sayıda yırtıcı kuş, onların artıklarından karınlarını doyurabilir. İlk insanların da köpeklerin bu artıklarından beslendikleri tahmin edilmektedir. Bilim insanları, çalışmalarında Avustralya aborjinlerinin bu artıkların peşinden giderek kurtları kovaladıklarını ve onlara saldırarak avlarını ellerinden aldıklarını ortaya koyar. Bu zamandan sonra vahşi kurtlar insanların artıklarının peşinden gitmeye başlar. Zamanla bazı kurt türleri bu çeşit beslenme şekline alışır ve düzenli olarak insanların yakınında dolaşmaya başlar (Desnitska, t.y). Peşlerinden gelen bu hayvanların onları diğer yırtıcılardan koruması, ilk insanların da işine gelir. Böylelikle insanlar ile köpeklerin ilk teması, karşılıklı çıkar ilişkisi neticesinde gerçekleşir (Tanpolat, 2016: 32- 35).

Kurtları yol arkadaşları olarak gören insanlar zaman geçtikçe onların çok iyi birer bekçi ve av esnasında oldukça faydalı yardımcıları olabileceklerini fark eder. Kabilelerde en akıllı ve gözlem kabiliyeti en yüksek olan kişiler, özel olarak kurtların eğitimiyle ilgilenir. İnsanları geceleri diğer vahşilerden koruyan bu hayvanlar, aynı zamanda av toplamada da onların en iyi yardımcıları olur. Zamanla eğitilen bu vahşi kurtlar, evcil hayvanlara dönüşür (Desnitska, t.y). İlk insanların sürdürdüğü göçebe yaşam tarzından yerleşik düzene geçişinde de köpeklerin rolü büyük olur. Önceleri eğitilerek kabilelerin konakladıkları yerleri koruyan ve avlarda onlara yardım eden köpeklere sonraları sürü gütmek, vahşi hayvanlara karşı ekinleri muhafaza etmek, tarlaların sürülmesinde yardımcı olmak ve hatta bebekleri korumak gibi son derece önemli sorumluluklar da yüklenir (Tanpolat, 2016: 32- 35).

Yeryüzünün ilk zamanlardan itibaren oldukça uzun bir evrimsel yolculuk geçirmesi, insan ve köpeğin gittikçe kopmayan bir güçle birbirine bağlanmasını sağlar. Köpek, bu kolay olmayan seyahatinde insan ırkına hayatta kalabilmesi için büyük ölçüde yardımcı olur. Bu nedenle insanoğlu, tanışıklıklarından itibaren köpeğe büyük değer addeder, ona saygı duyar ve heykel sanatında, mimaride, resimde ve edebiyatta köpeğe ithaf ettiği eşsiz yapıtlar oluşturur. Öyle ki çeşitli halklar arasında köpeğin ilahi bir doğası olduğuna yönelik birbirinden farklı görüşler ve inançlar yaygınlaşır. Tarih kayıtlarına başlanmadan önceki dönemlerdeki mezar kazılarında köpek iskeletlerinin çıkmasından anlaşılacağı üzere, insanlar köpek ile ölüm arasında sıkı bir ilişki bulunduğu inanmaktadır. Bunun dışında birçok kültürde köpeklere koruyuculuk özelliği yüklenmiştir. Eski Yunan'daki Kerberos'un ölümler dünyasının girişinde bekçilik yapması bu yargıya örnek niteliğindedir. Eski Mısır'da köpek, ölümler cenaze merasimindeki en önemli halka sayılır. Hattuşaş mezar kazılarında elde edilen köpek kemikleri, hayatını kaybeden insanların ölümler diyarına sadık bir arkadaşla gitme isteğinin kanıtı olarak ele alınır. Eski Mezopotamya'ya bakıldığında köpekler, şifa veren olarak kabul edilir. Salyasının ve dışkısının tedavi ettiğine inanılan köpeklerin şifacı olduklarına dair bu görüş, eski Batı toplumları arasında da oldukça yaygındır. Çok geçmeden eski Yunan toplumlarına da geçen bu düşünce, köpeğin salyasının körlüğe şifa olduğu ve doğumu kolaylaştırdığına yönelik farklı görüşlerle zenginleşir. Zamanla köpeğe kötülükleri önlediğine dair bir misyon da yüklenir. Eski Mezopotamya'da sınır taşları olarak adlandırılan kudurrular üzerinde şifa tanrılarıyla birlikte köpekler de resmedilerek sınır güvenliğini sağladıklarına dair inanç kuvvetlenir. Bunun dışında kazılarda tapınak girişlerinde gömülü halde ele

geçirilen köpek heykellerinden de anlaşıldığı üzere, bu hayvanların kötü ruhları kovan bir koruyucu olarak algılandığı anlaşılmaktadır (Duymuş Florioti, 2014: 59-60).

Köpek elbette mitolojide de yansımasını bulur. Ermeni mitolojisinde ölen köpeklerin ruhları olan ve Ermeni kurt köpeklerine benzeyen aralezler², inanca göre savaş sırasında askerlerin yaralarını yalayarak temizlemek ve onları yaşama döndürmek için gökyüzünden mücadele alanına inerler. Roma mitolojisinde köpeklerin ruhları gördüğüne dair bir inanç vardır. Bu köpekler, yarı keçi yarı insan bir tanrı olan ve ormanda görünmez bir ruh gibi insanlara görünmeden dolaşan Faun'un himayesi altında bulunur. Bazı Avrupa halklarının mitolojisinde kara köpekler ön plandadır. Cehennem tazıları olarak adlandırılan bu köpekler, tasvirlerde sıklıkla parlak sarı ya da kırmızı gözleriyle büyük siyah köpekler olarak betimlenir. Bunun dışında Kuzey İngiltere kültüründe oldukça büyük bir kara köpek olan Barghest, geceleri sahibinin mezarını korur ve son derece tehlikeli olarak kabul edilir (Prikazçikova, 2017: 82-84). Eski Türklerin kullandığı on iki hayvanlı takvimde ise köpek, on birinci ayı temsil eder. Kazak mitolojisinde Kurmay adı verilen bir kuşun yumurtasından çıktığına inanılan köpek son derece kutsal kabul edilir (Armutak, 2002: 420). Uzak Doğu mitolojisinde Foo köpekleri dikkat çeker. Yarı köpek yarı aslan şeklinde olan bu köpeklerin heykelleri evlerin ve tapınakların giriş kısımlarına nöbetçilik yapar biçimde konumlandırılır. Çoğunlukla erkek ve dişi olarak çift yerleştirilen bu köpeklerden erkek olan, elinde bir küre tutarken dişi, yavrusunu kucaklar şekilde tasvir edilir. Aztek mitolojisinde, tüylü yılan Quetzlcoatl'ın köpek şeklindeki ikiz kardeşi Xolotl yer alır. Şimşek ve ölüm tanrısı olarak kabul edilen bu köpek, güneşi yer altına indikten sonra koruma görevini üstlenmiştir. Bu nedenle Xolotl, öbür dünya ile bağdaştırılarak aynı zamanda uğursuzluk ve ölüm tanrısı olarak da nitelendirilir. Yaşamını yitirdikten sonra insanları ölümler dünyasına götürenin bu köpek olduğuna inanılır. Bu yüzden Aztek mezarlarında ölüye refakat etmesi için gömülen köpek heykelleri bulunur (Tanpolat, 2016: 32- 35).

Yunan mitolojisinde tüm tasvirlerde Artemis, yanında köpekle betimlenir. Homeros'un destanlarında geçen köpek Argos, oldukça ünlüdür. Bu destanlarda insanların en yakın arkadaşları olarak köpeklerden bahsedilir. Yunan mitolojisine göre, üç başlı köpek Kerberos, ölümlerin ruhlarının yaşayanların dünyasına geri dönmelerini engelleyerek Hades'in yeraltı krallığının kapısını muhafaza eder. Bununla birlikte bir diğer inanca göre, siyah köpek sürüsünün Yunan büyücülük tanrıçası Hekate'ye yolculuklarında eşlik ettiğine inanılır (Armutak, 2002: 420). Köpeklere yönelik olumlu yaklaşım, Platon'da hayranlık derecesine varır. *Devlet* eserinde Platon, olayları hemen kavrama, çevik bir şekilde fark ettiğinin peşinden gidebilme ve ısrarla mücadele etme yeteneğinden dolayı köpeği ideal bir muhafız hayvanı olarak ele alır. Diğer yandan köpekte sınırları zorlayan bir ruh vardır. Eski Yunanlılar için köpek, tanrısal bir hayvan, cesaretin, sadakatin ve bilgelikğin timsalidir. Bu nedenle köpekler için mermerden anıtlar dikilerek madeni paralara resimleri basılmış, onlara yıldızlar ithaf edilmiştir (Gadjikurbanova, 2007: 236).

Halkların din kültürlerinde de köpekler özel bir yere sahiptir. Birçok toplumda birbirinden farklı köpek putlarının olduğu bilinmektedir. Gürcistan'da köpekler için fresk ve kabartmadan yapılan ibadet tapınaklarının yıkıntıları korunur. Abhazy topraklarında kanatlı köpek ikonları bulunur. Asur'da köpek putlarını anma törenleri düzenlenir. Sparta'da savaş tanrısına sunulan en değerli kurban köpek sayılır. Bunun dışında köpek, dini yeminlerde de sıklıkla kullanılır. Dekoratif köpek türlerinden biri olan Pekin köpeklerini yetiştirmek ve beslemek Çin imparatorluk sarayı için son derece özel bir ayrıcalık olarak düşünülür. Bu köpek cinsiyle benzer kaderi paylaşan bir diğer köpek türü de tanrının sevgilisi olarak düşünülen ve yüzyıllardır tapınaklarda yer verilen Japon Çenesi'dir. Bunların dışında köpeklerden türeyen halkların olduğu efsaneler de vardır. Başlangıçta yeryüzünde köpekli Eskimoların olduğunu varsayan bir eskimo mitine göre, tarih öncesi dönemlerde bir prenses, bir köpekle evlilik gerçekleştirmiş ve onların birlikteliğinden bu kabilenin kurucusu olan oğulları dünyaya gelmiştir. Bunun dışında eskiden Eskimoların köpeklere atalarının isimlerini verdikleri ve böylelikle atalarının ruhlarının köpeklerde cisimleştiğine inandıkları görülmektedir. Köpek, çok sayıda kabile ve ulus arasında totem hayvanı olarak da ele alınır (Jelvis, 1984: 135-138). Hem İslam hem de Hristiyanlıkta geçen Yedi Uyurlar efsanesi ise Anadolu'da geçmektedir. Efsaneye göre, putlara tapınmaya kabul etmeyerek kaçan yedi genç, yanlarında Kıtırmir isimli beyaz köpekleri ile hükümdarın askerlerinden kaçır ve bir mağaraya

² Aralezler konusundaki ilk bilgiler, tarihçi Favstov Buzand tarafından V. yüzyılda, bir efsaneye göre Babil Asur kraliçesi Şamiram'ın ordularıyla savaşırken ölümcül bir şekilde yaralanan Ermeni çarı Ara Prekrasni'yı dirilttikleri zaman kaleme alınır (Prikazçikova, 2017: 83).

girer. Burada uykuya dalan Yedi Uyurlar ve Kıtırmir, üç yüz yıllık bir uykudan uyandıklarında yaşadıkları şehirde purperestlikten iz kalmadığını görürler. Çin'in kuzeyindeki eski Türk kavimlerinde de köpekten türeme inancı vardır. Ancak köpeğin tanrı, ata ya da türeme simgesi olması genelde Çin, Tibet ve Moğol kültürleriyle ilgilidir (Çoruhlu, 2000: 178).

Köpeğe yönelik olumsuz görüşler de mevcuttur. Eski Ahit'te köpekle ilgili son derece negatif yargılar yer alır. Örneğin, köpek satarak kazanılan paranın tanrının evi sayılan Mişkan'ın³ parasına katılması kesinlikle yasaktır. Aynı zamanda evde en azından dua ve kutsama zamanlarında köpek bulundurmamak kitapta tavsiye edilmez. Onu böylesi günlerde bir başka odaya götürmek gerekmektedir (Gadjikurbanova, 2007: 233). Talmud'da köpekten en rezil varlık hatta insanın düşmanı olarak bahsedilir. Bunun dışında şehirlerde köpek besleme konusunda da kati bir yasak, aynı kurallar arasında sayılır. Eski Babilliler, hastalık yayan şeytanların köpeklerin içine kaçtığını düşünürler. İnsanlara sokak köpeklerinden kaçmaları ve köpeklerden geçebilecek hastalıklara önlem olması için muska taşımaları önerilir (Jelvis, 1984: 135-138). Köpek Türklerde genellikle kurdun yanında daha zayıf kabul edilir. Ayinler sırasında güçlü şamanlar kurt ve kartal biçimine girerken güçsüz şamanlar köpek kılığına girer ve köpek genellikle yeraltına inerken kullanılır. Köpek, Türk kozmonolojisinde ölüme işaret eden timsallerdendir (Çoruhlu, 2000: 178). Slav topluluklarının mitlerine göre ise Tanrı, Âdem'in yaratılışından arta kalan kille köpeği yaratır. Köpek önceleri tüysüzdür, şeytanla anlaşma yaptıktan sonra şeytan ona tüy verir (Levkijevskaya, 2000: 104).

2. DÜNYA EDEBİYATINDAKİ KÖPEK KAHRAMANLAR

Eski mitlerde çok sık görülen köpek kahramanlar edebiyatın da önemli tiplmeleri arasındadır. İnsanın hayvanla ilişkisi ya da insan yaşamında hayvanın yeri gibi temalar dünya edebiyatında sıklıkla ele alınan konulardandır. Kökleri Antik Çağ'a, insanoğlunun yeryüzünde görünmeye başladığı döneme dayanan bu konular, uzun bir tarihsel yolculuk izler. Köpeğin başkahraman yapıldığı edebi eserlerin içeriğine bakıldığında ön plana son derece yoğun bir duygusallığın çıktığı görülmektedir. Bu köpek kahramanlar yardımıyla okuyucu, insan doğasının derinliklerine inerek duygularını daha derinden hissetme imkânı bulur. Köpeklerin dünya edebiyatında çok sayıda eserde yer alması, çeşitli faktörlere bağlanır. Bunlardan başlıcası, her ne kadar doğanın bir ürünü olsa da insanın her geçen gün ondan uzaklaşmasıdır. Medeniyetin gelişmesi, insanı doğadan büyük ölçüde uzaklaştırır. Ancak ne olursa olsun doğanın çağrısı insanda etkisini yitirmez ve insan ne kadar doğadan uzaklaşırsa bilinçaltında o derece ona ihtiyaç duyar. Bu nedenle insan dünyasının köpeklerle yansıtıldığı eserler, okuyucu üzerinde en fazla etki bırakan, onu derinden etkileyen çalışmalar olur. Nitekim çok sayıda yazar, sanatında edebiyatta yoğunlukla başvurulan bir hayvan tasvir yöntemi olan antropomorfizmden faydalanır. Bu yöntem yazara insan ve hayvan ilişkisini daha derinden açıklama imkânı tanır.

Dünya edebiyatında birbirinden farklı dönemlerde kaleme alınan ve köpekleri başkahraman edinen eserler arasında ilk akla gelenler Madauruslu Apuleius'un *Altın Eşek (The Golden Ass)* romanı, Cervantes'in *Köpeklerin Sohbeti (The Dialogue of the Dogs)* öyküsü, Guy de Maupassant'ın *Matmazel Fifi (Mademoiselle Fifi)* öyküsü, Ernst Theodor Amadeus Hoffmann'ın *Kedi Murr'un Dünya Görüşü (The Life and Opinions of the Tomcat Murr)* romanı, Jack London'un *Beyaz Diş (White Fang)* öyküsü ve Mukhtar Auezov'un *Kokserek* adlı eseridir. Bu öykü ve romanların temel fikri, insan ve köpeğin birlik oluşu ve insan ile doğa arasında kaybolan harmoniyi bulma isteğidir.

3. RUS EDEBİYATININ SADIK DOSTLARI

Rus edebiyatına bakıldığında birçok önemli eserin başkahramanı köpektir. Ancak bu köpek kahramanların kaderi, eserlerde insanlardan farklı olarak çok daha trajiktir. Bu kahramanlar aracılığıyla yazarlar, bir yandan temiz bir ruhtaki trajediyi gözler önüne sermek isterken diğer yandan da dönemin toplumsal sorunlarına değinirler. Rus edebiyatının oluşmaya başladığı ilk dönemlerde köpek kahramanlar, yalnızca masallarda yer alarak daha çok sadakat ve bağlılık özellikleriyle ön plana çıkarlar. Ancak bu dönemlerde dahi köpeklerin suretlerinde yazarların somut kişileri ya da bir insanda olması gereken özellikleri vurguladıkları bilinmektedir (Barıkova, t.y.). Rus edebiyatında fabl türünün öncüsü

³ Mişkan, İngilizce "çadır" anlamına gelmektedir. Göçebe yaşam süren Yahudilerin Filistin'e ilk yerleştikleri dönemde ibadetlerini gerçekleştirdikleri tapınak olarak kullanılmıştır. Hz. Musa'nın Sina dağında Tanrı'nın isteği doğrultusunda inşa ettiği Mişkan, taşınması kolay olsun diye önce parçalanıp sonra bir araya getirilir. İnanca göre, Tanrı'nın Musa'dan Mişkan'ı yapmasını istemesi, onun Yahudiler ile birlikte yaşama arzusu neticesinde olduğu varsayılır (Güngör, 2005: 8).

olan ve kahramanlarını antropomorfizm üzerine kuran İ. A. Krilov'un masallarında çok sayıda hayvan karakter yer alır. Bunlar arasında köpek tiplmeleri, sadakatli oluşlarıyla ayrı bir yere sahiptir. Örneğin, *Köpek, İnsan, Kedi ve Şahin (Собака, человек, кошка и сокол)* masalında bütün kahramanlar sonsuza kadar arkadaş olduklarına dair yemin ederler. Ancak bir gün ayının onlara saldırmalarıyla insan da dahil herkes kaçışırken köpek oradan ayrılmaz. Masalın kahramanları, verdikleri dostluk sözüne ihanet ederler ve köpek ölür. Masalda yazar tarafından kimin gerçek dost, kimin hain olduğu gösterilmeye çalışılır (Fyodorovna, 2012: 9-17).

Edebiyatın gelişimiyle köpek tiplmeleri sanatta daha ince bir noktada yer almaya başlar. Köpeklerin yardımıyla kahramanların eylemleri, davranışları ve kaderleri ön plana çıkartılır. Anton Pavloviç Çehov, 1887 yılında yazdığı ve kaybolan bir köpeği konu edindiği *Kaştanca (Каштанка)* öyküsünde bir köpeğin bakış açısından insan karakterlerini gözler önüne serer. Genç ve kızıl tüylü, melez bir köpek olan Kaştanka, sokaklarda dolaşarak kaybettiği marangoz sahibini bulmaya çalışır. Çabaları karşılıksız kalan köpek, akşam olduğunda bir kapının önünde uyuyakalır. Bir süre sonra ev sahibinin onu içeri çağırmasıyla Kaştanka'nın yeni bir sahibi olur. Yeni yaşamında mutlu olan köpek, sahibinin verdiği eğitimle sirk köpeği olarak çalışmaya başlar. Gösteride oldukları bir gün onları izlemeye eski sahibi marangoz Luka ile oğlu gelir. Kaştanka'yı hemen tanıyan baba-oğul ona seslendiği anda köpek eski sahibini tanır ve onların peşinden gider. Böylelikle sadık köpek, önceki yaşamına yeniden kavuşur. *Kaştanca*, Rus okuyucusunun duygularına öylesine derinden nüfuz eder ki Rusya'nın birbirinden farklı şehirlerinde bu öyküye ya da bizzat köpek Kaştanka'ya ithafen çeşitli anıtlar dikilir (Hohul, 2014: 87).

Aleksandr Kuprin, 1903 yılında yazdığı *Beyaz Kaniş (Белый пудель)* öyküsünde insan ile köpeğin dostluğu konusuna değinir. Kırım'da geçen gerçek bir olaya dayanan öyküde on iki yaşındaki akrobat Seryoja ile ihtiyar dedesi yanlarındaki laternacılarla para kazanmak için uğraş vermektedir. Grubun bir de Arto isminde akıllı, beyaz kaniş köpeği vardır. Topluluğun zengin bir yazlıkta gösteriye çıktıkları bir günde ev sahibinin şımarık oğlu Trilli, kaniş Arto'yu çok beğenir. Küçük çocuk, annesine köpeğe sahip olmak istediğini söylese de gösterinin artistleri Arto'yu onlara satmaya razı olmaz. Bu duruma çok öfkelenen Trilli'nin annesi kapıcısını gönderir ve köpeği çalmasını emreder. Bunun üzerine Seryoja, köpeğini geri almak için mahkemeye başvurmak ister. Ancak dedesi, yabancı birinin kimliğiyle yaşadığı ve bu öğrenilirse yakalanabileceği korkusuyla çocuğa engel olur. Fakat Seryoja dedesini dinlemez ve gizlice yazlığa girerek köpeği Arto'yu oradan kurtarır. Kuprin, *Beyaz Kaniş*'te iki farklı insan karakterini çözümler. Bunlardan biri olan Seryoja iyi kalpli, dürüst, cesur, kararlı ve sadıkken, diğer çocuk Trilli bir o kadar şımarık, kaprisli ve yaramaz bir kişilik olarak okuyucunun karşısına çıkar. Böylelikle yazar, bir yandan Rus toplumunda hâkim olan sosyal eşitsizliği vurgularken, diğer yandan da küçük bir çocuğun bir hayvana yönelik çıkarsız sevgi ve endişesini gözler önüne serer (Ma Syaoven, 2017: 39-45).

Mihail Bulgakov, *Köpek Kalbi (Собачье сердце)* eserinde 1917 Ekim Devrimi'ni eleştirir. Evsiz bir köpek olan Şarik, insan hipofizinin ona nakil edilmesinden sonra insana dönüşür. Ancak köpek, donöründen aynı zamanda tüm kötü alışkanlıkları da genetik olarak alır ve çok iyi bir köpek olan hayvan, tam anlamıyla korkunç bir insana dönüşür (Hohul, 2014: 87). Bu öykü, fantastik unsurlarla zenginleştirilmiş satirik bir eserdir. Bulgakov tarafından 1925 yılında yazılan *Köpek Kalbi*, Sovyet karşıtı oluşu ve dönemin toplumunun iç yüzünü açığa çıkardığı gerekçesiyle 1987 yılına kadar Rusya'da yayımlanamaz. Bulgakov, fantastik bir şekilde insana dönüşen bir köpeğin öyküsünü anlattığı bu eseriyle okuyucunun dönem Rusyasının ahlaksal, bilimsel ve hukuksal sorunları üzerinde düşünmesini ister (Kruglyak, 2009: 434-437).

Georgiy Vladimov'un 1963 yılında kaleme aldığı *Sadık Ruslan (Верный Руслан)* öyküsünün Rusya'da yayımlanması ancak 1989 yılını bulur. Öykü toplumda büyük yankı uyandırır (Baldina, 2010: 9). Sovyet Gulag kamplarının bir bekçi köpeğininin gözünden anlatımı üzerinde şekillenen öykü, köpek Ruslan'ın ne pahasına olursa olsun sadık oluşu nedeniyle yoğun toplumsal mesajlar içerir (Porter, 2012: 13). Eserde kendisine verilen göreve son nefesine kadar sadık kalan bir kamp köpeğinin trajik hikâyesi anlatılır. Kampların boşaltılmaya başlandığı dönemde sahibi olan gardiyan tarafından öldürülmek üzere tel örgülerin dışına çıkartılan Ruslan, mahkûm avına çıktığı düşüncesinden hareketle yeni bir göreve gideceğini düşündüğünden son derece mutludur. Ancak yoldan geçen bir adamın gardiyanı ikna etmesi üzerine diğer köpeklerle birlikte ormana bırakılan Ruslan için bundan sonraki süreç, hayatta kalma mücadelesi üzerine kurulu olur. Her ne kadar kendisini bir anda son derece zor bir hayatın içinde bulsa

da Ruslan ve diğer köpekler, görevlerine daima sadık kalmaya çalışırlar. Bir zamanlar mahkûm sevkıyatı yapılan istasyonda hala nöbet tutarak yeni konvoyun gelmesini beklerler. Zamanla bu bekleyiş diğer köpekleri yıldırır da Ruslan, görevine asla ihanet etmeden bekleyişini sürdürür. Uzun bir zaman sonra kampın yerine kurulacak olan kâğıt fabrikasının işçilerini mahkûm zanneden Ruslan ve köpekler, görevlerine hizmet aşkıyla konvoyun dağıldığı esnada işçilere saldırır. Çıkan arbedede yaralanan Ruslan, bayılır ve hala istasyondaki görevini sürdüren sadık bir köpek olarak can verir. Eserin son bölümünde Sovyetler'deki yeni dünyada hayvanların bile hayatta kalabilmesinin arz talep dengesine bağlı olduğu ortaya çıkar (Gürsoy, 2018: 110). Öyküde dönemin sosyal sorunlarına değinen Vladimov, eserinin temel düşüncesini şu sözlerle özetler: “*Cehennem, onu cennet zanneden bir köpeğin gözleriyle görmek!*” (Smirnova, 2014: 1).

Rus edebiyatında başkahramanları köpekler olan diğer eserlerden bazıları ise şu şekildedir: İ. S. Turgenyev'in *Mumu* (Муму) adlı öyküsü (1856), L. N. Andreyev'in *Kusaka* (Кусака) öyküsü (1901), M. Prişvin'in *Lada* (Лада) öyküsü (1908), A. Kuprin'in *Sapsan* (Сансан) adlı öyküsü (1916), İ. Şmelyov'un *Benim Mars'ım* (Мой Марс) öyküsü (1938), İ. Erenburg'un *Kaştanıka* (Каштанка) öyküsü (1942), Yu. Kazakov'un *Arktur-Tazı Köpeği* (Арктур – гончий пес) adlı öyküsü (1957), Yu. Yakovlev'in *Köpekle İkimiz* (Вдвоём с собакой) öyküsü (1966), G. N. Troyepolski'nin *Beyaz Bim Siyah Kulak* (Белый Бим Черное ухо) adlı öyküsüdür (1971).

4. İVAN SERGEYEVİÇ TURGENYEV VE MUMU

19. yüzyıl Rus edebiyatının en önemli yazarlarından biri olan İvan Sergeyeviç Turgenyev'in yaşamında annesi Varvara Petrovna'nın oldukça belirleyici bir rolü vardır. Çocukların eğitimiyle ilgilenen annesi, kendi çocukluk ve gençlik dönemini son derece çetin koşullarda geçirmesi nedeniyle sert bir mizaca sahiptir. Çocuklarını en küçük hatalarında dahi katı bir şekilde cezalandıran annesinden Turgenyev, çocukluğu boyunca kendisinin de deyişimiyle ateşten korktuğu gibi korkar. Sıradan bir çocuğun aksine genellikle köylülerle vakit geçiren yazar, onlardan köy yaşamına dair ilginç olay, hikâye, efsane ve masallar öğrenir. 1827 yılında ailesinin Moskova'ya taşınmasının ardından Turgenyev, Moskova Üniversitesi'ne girer. Bundan bir yıl sonra aile, başkente taşınır. Turgenyev burada Petersburg Üniversitesi Felsefe Fakültesi Filoloji Bölümü'ne girer. Ancak daha şehre yerleşmeden babasını kaybeden yazar, büyük üzüntüye kapılır ve ilk kez bu zamanda yaşam ve ölüm üzerine düşünmeye başlar. Üniversite eğitiminin ardından Berlin'e gider. Yeniden Rusya'ya dönünce Moskova Üniversitesi'nde kısa süren akademisyenlik görevinin ardından İçişleri Bakanlığı'na girerek yeni görevinde sanat yaşamının temelini oluşturacak olan köylülerin trajik yaşamı ve kölelik hakkına ilişkin devletin takındığı sert tutumla ilgili olarak bol miktarda malzeme toplar. Sanatında hicivsel bir üslupla soylu tabakanın toplumsal sorunlara olan kayıtsızlığını ve köylülere gösterdikleri kötü muameleyi eleştirir. 1840'lı yılların ortalarında “doğalcı okul”un⁴ faal üyelerinden biri olur. İlerleyen süreçte gerek Rus edebiyatında gerekse kendi sanat yaşamında önemli bir yere sahip olan eseri *Avcının Notları* (Записки охотника) serisinin başlangıcını oluşturan *Hor ve Kaliniç* (Хорь и Калиныч) denemesini yayımlar. Ardından kaleme aldığı *Avcının Notları* eseriyle yazar, dikkatleri üzerine toplar. Çünkü eserde Turgenyev, bir yandan 19. yüzyılın ortasındaki Rus gerçekliğini çizerken diğer yandan toprak köleliği yasasını eleştirir (Yakuşin, 2002: 1-12).

1852 yılında Gogol'ün ölümüyle büyük bir toplumsal kaybın yaşandığını vurgulamak isteyen Turgenyev, yazdığı bir makale nedeniyle çarlık yönetiminin dikkatini üzerine çeker. Hakkında bir aylık tutukluluk sürecinin ardından Spasskoye'ye sürgüne gönderilir (Borodavkina, 2013:14-15). Tutuklu kaldığı süre esnasında bulunduğu barakanın yanında suç işleyen köylülerin kırbaçlanarak cezalandırıldığı koğuştan Turgenyev, sürekli olarak inleme sesleri duyar. Bunun üzerine *Mumu*'yu kaleme alır (Prokudin, 2018: 126). *Mumu*'nun yayımlanma süreci uzun olur. Ancak eser, yazarın arkadaşları ve yakın çevresinde oldukça meşhur olur. Öykünün el yazması büyük ölçüde zarar gördüğünden yalnızca çoğaltılan kopyalarından okunur. Turgenyev, öyküyü ancak 1856 yılında yayımlayabilir (Titova, 2018: 49).

⁴ Bu okulun temsilcileri, edebiyatı gerçeklikle yakınlaştırarak ona demokratik bir karakter kazandırma hedefi güder. Bu yazarların eserlerinin kahramanları, Rus toplumunun her tabakasından insanlardır. Ancak kahramanların önceliğinde her zaman köle köylüler ve şehirlerde çalışan emekçi insanlar olur (Yakuşin, 2002: 8).

Mumu, Turgenyev'in kendi aile çevresinde bizzat yaşadığı gerçek hikâyelere dayanır. Öykünün başkahramanı Gerasim'in prototipi, Andrey adlı bir serf köylüdür. Bir gün Turgenyev'in annesi Varvara Petrovna tarlada iri yarı, güçlü kuvvetli bir köylüyü toprağı sürerken görür ve derhal onun kendi çiftliğine kapıcı olarak alınması emrini verir. Andrey'in lakabı "dilsiz"dir ve ayrıca Mumu isminde bir de köpeği vardır. Her ne kadar öyküdeki Gerasim ve gerçek hayattaki Andrey arasında portresel bir benzerlik bulunsa da hikâyeleri birbirlerinden oldukça farklı bir şekilde biter. Gerasim'in aksine Andrey, oldukça uysal, köle yaşantısından şikâyet etmeyen bir karakterdir. Evin hanımı ona en sevdiği varlık olan köpeğini öldürmesi emrini verdiğinde Andrey, yalnızca bunu yapmakla kalmaz aynı zamanda bir anlığına sinirlendiği evin hanımını affederek yine çiftlikte yaşamaya devam eder. Hâlbuki Turgenyev, güçlü ve derin duyguları olan, itaatkarca boyun eğip kendisine yapılan hakaretleri sineye çekmeyen ve kendi değerinin farkında olan bir insan çizmek ister. Bu insan modeliyle hayalindeki Rus halkını ve onun geleceğini de yansıtmak isteyen yazar, Gerasim'i oluşturur. Dilsiz bir köylü olan Gerasim'de Turgenyev, benliğinde adalet duygusu ve özgürlük tutkusu besleyen, varlığının değerinin farkında olan Rus halkını betimler. Bu nedenle yaşadıklarına boyun eğen, en sevdiği varlığın ölüm kararını itiraz etmeden kabullenen Andrey'den farklı olarak öykünün sonunda çiftlikten ayrıлып kendi köyüne dönen ve gerektiğinde isyan eden Gerasim'i okuyucusunun karşısına çıkarır (Niroda, 2017: 3-5).

Turgenyev, insanlar üzerinde son derece sert bir hâkimiyet kuran, katı bir toprak sahibi annenin çocuğudur. Küçük yaşta annesini kaybeden ve üvey babasını sevmeyen annesi Varvara Petrovna, uzun uğraşlar sonucunda dayısından kendisine kalan mirası almayı başarır. Ancak tam anlamıyla bir ev sahibi olduğunda yaşamının zor koşullar altında geçmesi nedeniyle oldukça kaprisli ve zor karakterli bir hanım olur. Çocukları ondan korkar. Öyle ki Turgenyev, dayak cezasının kendilerine uygulanmadığı çok nadir günlerinin olduğunu anılarında dile getirir. Bu nedenle yazar, *Mumu*'nun girişinde tasvir ettiği yaşlı ev hanımında despotluğu ve katı yönüyle annesini yansıtır (Niroda, 2017: 3-5).

Öykü, her ne kadar Turgenyev tarafından tek bir bölüm şeklinde kaleme alınmış olsa da olay örgüsü bakımından ikiye ayrılır. İlk bölümün başkahramanı sağır ve dilsiz Gerasim'dir. Turgenyev, bu bölümde köle bir köylünün yaşantısının tablosunu çıkarır. Gerasim ile hayal ettiği Rus halkını betimleyen yazar, onu oldukça sıradışı mükemmellikte bir insan olarak sunar:

"Gerasim'in öyle bir tanrı vergisi gücü vardı ki, dört kişilik çalışırdı. Her iş gelirdi elinden; çift sürerken ya da sanki atların yardımı olmaksızın toprağın esnek göğsünü yarabilecek tek kişi oymuş gibi kocaman avuçlarıyla sarılırken sabana ya da tirpanını genç bir kayın ormanını kökünden söküp atacakmış gibi savururken ya da hızla ve ara vermeksizin üç arşın boyundaki dövenle harman döver ve omuzlarındaki uzun ve ağır kaslar bir manivela gibi inip kalkarken büyük zevkti onu izlemek" (Turgenyev, 2015: 25).

Gerasim, çalıştığı çiftlik evindeki diğer hizmetliler arasında gerek görünüşü gerekse de davranışlarıyla korku ve tedirginlik yaratan bir kahramandır. Ancak karakteri sosyal yönünden farklı olan Gerasim, bunu sevdiği kadın çamaşırcı Tatyana ile yaşadığı bir olay neticesinde açıkça belli eder. Evin hanımı olan yaşlı ve kaprisli hanımefendi, yanında çalışan ve sürekli içki içen ayakkabıcı Kapiton Klimov'u durgunlaşacağı ümidiyle sakin ve sessiz yapıdaki Tatyana ile evlendirme kararı alır. Bunu başkahyası Gavriila'ya bildirdiğinde, Tatyana'dan hoşlandığını her hareketiyle belli eden Gerasim'in bu karar karşısında büyük tepki vereceğinden çekinen kâhya, uzun süre ne yapacağını bilemez. Ancak sonuç, düşünülenin aksine olur ve Gerasim, bu karara hiç itiraz etmez. Bunu yaparak Turgenyev, halkına olan inancını gözler önüne serer. Rus insanının içerisinde gizli bir hazinenin saklı olduğunu vurgulamaya çalışır. Tatyana ile Kapiton evlenir. Hikâyenin bundan sonraki kısmı, olay örgüsünün ikinci bölümünü oluşturur ve esere ismini veren köpek Mumu ortaya çıkar:

"Akşamüzeriydi. Gerasim sessizce yürüyor, suya bakıyordu. Aniden kıyıda bir şeyler kıpırdıyormuş gibi geldi. Eğildi ve küçük bir enik gördü; kara benekli, beyaz bir şeydi bu, bütün çabasına rağmen sudan çıkamıyordu, sırlıklam ve zayıf bedeniyle çırpınıyor, kayıyor ve titriyordu. Gerasim bu talihsiz küçük köpeğe baktı, onu tek eliyle yakaladı, koynuna soktu ve kocaman adımlarla eve yürüdü" (Turgenyev, 2015: 38).

Mumu, edebiyatta sıklıkla karşılaşılan, sadık köpek tipinin başkahraman olduğu en belirgin örneklerden biridir. Mumu'nun adı, Gerasim'in çıkardığı seslerin yön verdiği hecelerden oluşturulur: "*Gerasim ona bir de isim vermişti (Dilsizler, çıkardıkları böğürmeye benzer seslerin başkalarının dikkatini çektiğini*

bilirler), ona Mumu diyordu” (Turgenyev, 2015: 39). Turgenyev, öyküsünün bu bölümünde Gerasim’i tahlil ederken bir köpekten yararlanır. Mumu, varlığıyla Gerasim’in sessiz yaşamının ifadesi olur. Mumu ile yazar, Gerasim’in manevi dünyasının derinliklerine iner. Eserde insan, köpekle çözülür ve öykünün kilit noktasını oluşturur. Yaradılışından konuşma yetisi olmayan köpek Mumu, doğuştan hem duyma hem de konuşma kabiliyetinden yoksun olan Gerasim’in sesi olur. Henüz üç haftalık, oldukça zayıf ve bakımsız bir köpek olan Mumu’yu Gerasim, su kıyısında ölmek üzereyken kurtarır. Onu kendisinden beklenmedik bir şefkatle besleyerek sağlığına kavuşturur. Buna karşılık Mumu da ona içten bir şekilde bağlanır. Bu zamandan sonra aralarında güçlü bir bağ kurulur.

Turgenyev, Gerasim’in özüne inebilmek, onun ruhunu çözümleyebilmek için Mumu’nun davranışlarında yine kahramanın kendisini verir. Bu nedenle kısa zamanda yakın dostlar olan Gerasim ile Mumu’nun karakter özellikleri birbirini andırır. Öncelikle her iki kahraman da görevlerini sorunsuz bir şekilde yerine getirmek için uğraş verir:

“Gerasim, görevini yürekte yapıyordu. Onun avlusunda ne bir yonga ne de çöp bulunurdu. Onun idaresine verilmiş bitkin su beygirinin çektiği araba çamurlu bir hendeğe mi saplandı, omzuyla iterdi arabayı ve sadece araba değil at da sürüklenirdi. Ağaç kırmaya mı koyuldu, balta öyle bir parlardı ki elinde, ayna gibi tıpkı, dallar ve kıymıklar uçuşurdu her yana” (Turgenyev, 2015: 26).

Mumu ise kendi konumunun bilincindedir ve oldukça akıllı oluşuyla ön plandadır:

“Sabahları Gerasim’i yatağından çekerek uyandırır, birlikte büyük bir dostluk içinde yaşadıkları ihtiyar su beygirini dizgininden tutarak getirir, yüzünde büyük bir ciddiyetle onunla birlikte nehre gider, süpürgesinin ve küreğinin başından ayrılmaz, kimseyi de odasına salmazdı... Mumu, diğer aptal köpekler gibi asla sebepsiz yere havlamazdı. Onun ince sesi asla boş yere duyulmuş değildi. Ya bir yabancı çitlere fazla yaklaşmıştır ya bir yerlerden kuşku uyandırıcı bir gürültü ya da hışırtı yükselmiştir... Mumu, harika beççilik yapıyordu...” (Turgenyev, 2015: 39- 40).

Her iki kahraman da efendilerine olan sadakatlerindeki istikrar ile göze çarpar. Bunu Gerasim’de ilk olarak sevdiği kızın evin hanımı tarafından başkasıyla evlendirilmesine itiraz etmemesinde görmek mümkündür. Gerasim’in sadakat duygusu, en sevdiği varlık olan Mumu’nun sırf kendisine sevecen yaklaşmadığı için yaşlı hanımefendi tarafından öldürülmesi emrini uygularken doruk noktasına ulaşır: *“Gerasim yüzünde hastalıklı bir hiddetle tuğlaları sicime sardı, ilmek yaptı, Mumu’nun boynundan geçirdi, nehre kaldırdı onu, son bir defa daha baktı... Gerasim döndü, gözlerini yumdu sımsıkı ve ellerini açtı... Hiçbir şey işitmedi Gerasim; ne suya düşen Mumu’nun çığlığını ne suyu şiddetle şapırdattığını...”* (Turgenyev, 2015: 52). Gerasim bu kararı uygularken Mumu’nun oldukça soğukkanlı oluşu, sahibine olan sadakatini açıkça gözler önüne serer: *“Mumu güvenle, korkusuzca bakıyordu ona ve hafifçe de kuyruğunu sallıyordu...”* (Turgenyev, 2015: 52). Eserde tasvir edilen bu tabloda iki kahramanın ne derece itaatkâr oldukları açıklanır. Gerasim, en sevdiği varlığın ölümünü her ne kadar istemese de görevine olan bağlılığından dolayı kararı uygularken, Mumu ise son ana kadar itiraz etmeden sessizce kendisini bekleyen ölüme teslim olurken, efendilerine olan itaatlerini kanıtlarlar.

İki kahraman arasındaki bir diğer benzerlik, her ikisinin de ne pahasına olursa olsun verdiği sözü yerine getirmeleri ve soğukkanlı oluşlarıdır. Gerasim, evin hanımının emriyle Mumu’nun öldürüleceğini anladıktan sonra bu işi kendisi yapmaya karar verir. Ölmek üzereyken kurtararak yaşam verdiği köpeğinin bu hakkının elinden alınması sorumluluğunu onun için çok zor olsa da yine kendisi üstlenmek ister: *“Gerasim gözlerini indirdi, sonra aniden silkindi, tekrar Mumu’yu gösterdi; hayvan bu sırada yanından ayrılmamıştı, masumca kuyruğunu sallıyordu ve kulaklarını da merakla dikmişti, urganla boğazını sıkma işaretini yaptı tekrar ve göğsüne vurdu, sanki Mumu’yu kendisinin yok edeceğini açıklar gibi”* (Turgenyev, 2015: 50). Kâhya, Gerasim’in verdiği bu söze inanmak istemese de çevredekilerin müdahalesiyle bu kararı uygulamayı yine ona bırakır. Çünkü Gerasim, her ne kadar görünüşüyle çalışanlar üzerinde tedirginlik hissi oluştursa da güvenilirliğiyle onların gönlünü fethetmeyi başarmıştır: *“Bırakın onu, Gavriila Andreyiç,” diye mırıldandı Stepan. “Söz veriyse yapar o. Öyle biri... Söz veriyse, olmuş bilin. Başkasına benzemez. Doğruya doğru” “Evet,” dedi oradakiler de ve başlarını salladılar. “Aynen öyle”* (Turgenyev, 2015: 50). Bundan sonra ne olacağını sabırsızlıkla bekleyen çiftlik çalışanlarının meraklı bakışları arasında Gerasim kendisini gösterir: *“Bu patırtıdan bir saat sonra odanın*

kapısı açıldı, Gerasim görüldü. Üzerinde bayramlık kaftanı vardı; Mumu'yu da ipinden tutuyordu. Avlu kapısına yöneldi. Çocuklar ve avluda olan herkes gözleriyle sessizce onu izliyordu. Geri dönmedi; şapkasını da sokakta başına geçirdi... Gerasim acele etmeksizin yürüyor, Mumu'nun ipini bırakmıyordu” (Turgenyev, 2015: 50-51). Bu esnada Mumu da en az Gerasim kadar rahat tavırlarıyla dikkat çeker: “Mumu, Gerasim'in iskemlesinin yanında oturuyordu; akıllı gözleriyle sakince ona bakıyordu. Tüyleri pırıl pırıldı; yeni tarandığı anlaşılıyordu” (Turgenyev, 2015: 51).

Gerasim'in köpeğini öldürmeye giderken bayramlık kaftanını giymesi ve onu öldürdükten sonra da eski hayatına geri dönmemesi, araştırmacılar arasında tartışmaya neden olur. Sonsuz sadakatle bağlı olduğu evin hanımına çiftliğe geri dönmeyerek itiraz edecekse bunu Mumu'yu öldürmeden de yapabileceği fikri ortaya atılır. Ancak Turgenyev'in öykünün finalini bu şekilde bitirmesinin altında, tutuklu kaldığı süreçte edindiği izlenimler yatar. Aynı zamanda öykünün yazılış sürecini de oluşturan bu izlenimler, yazarın kaldığı koğunun yan bölmesinden kırbaçlanan köylülerden gelen inleme sesleridir. Turgenyev'de zavallı köylülerin yaşadığı bu trajik duruma şahit olurken isyan duygusu patlak verir. Bu nedenle bir yandan kahramanı Gerasim'e ev sahibinin emrini uygulatırken diğer yandan da Moskova'dan ayrılıp köyüne dönmesi için yüreğinde bir tutku uyandırır. Böylece kahramana en yeni kıyafetini giydirirken Mumu'yu da son derece bakımlı bir şekilde okuyucunun karşısına çıkararak eserinin sonunu oldukça törensi bir havada betimler. Bu bakış açısıyla yazar, insanın isterse kölelik derecesine varan sadakat duygusunun üstesinden gelebileceğini vurgulamak ister. Bunu da doğasının temel kaynağı sadakat olan köpek kahramandan faydalanarak gerçekleştirir (Prokudin, 2018: 126).

Turgenyev'in önemli sanatsal çalışmalarından biri kabul edilen *Mumu*, dünya edebiyatında da en beğenilen eserlerden biri olarak kabul görür. Bu nedenle öykü, çok sayıda yabancı dile çevrilir. 1856 yılında Paris'in aylık edebiyat ve kültür dergisi “Revue des Deux Mondes”te kısaltılmış haliyle Fransızca'ya çevrilir. Eserin tam hali, iki yıl sonra Turgenyev'in kısa ve uzun öykülerinin içinde yer aldığı ilk Fransızca derlemede yayımlanır. İleriki dönemde *Mumu*'nun Rusça'dan Almanca'ya çevirisi yayımlanır. 1860-1890'lı yıllarda Avrupa'da Turgenyev'in eserlerinin bir araya getirildiği tüm derlemelere *Mumu*'nun Fransızca ve Almanca baskıları da dâhil edilir. Aynı zamanda *Mumu*, Turgenyev'in Macarca ve Hırvatça'ya çevrilen ilk eseridir. 1860-1870'li yıllarda Prag dergilerinde toplamda üç kez *Mumu*'nun Çek dilinde çevirisi yayımlanır. 1868 yılında Stokholm'de eserin ayrı bir kitap olarak İsveççe çevirisi basılır. 1871 yılına doğru öykü, Amerika'da da yankı uyandırır ve eserin İngilizce'ye ilk çevirisi ABD'de yapılır (Şirokova, t.y). Öyküyü 1935 yılında Türkçemize ilk kazandıran çevirmen ise Samizade Süreyya'dır.

5. SONUÇ

Eski Mısır, Etiyopya, Mezopotamya, Bizans gibi birçok uygarlıkta putlarının yer almasıyla varlığına büyük önem verilen köpekler, aynı zamanda yüzlerce efsane ve mitin de en önemli kahramanları kabul edilir. En eski anıtlara bakıldığında, köpeklerin tasvirlerin en temel objeleri olduğu görülür. Soyulara, coğrafi konuma, kültür özelliklerine, dünya görüşlerine, gelenek ve göreneklere göre farklılaşarak neredeyse her halkın kültüründe yer alan köpek tiplmelerine yazılı iletişime geçildiğinde bir sanat dalı olarak ortaya çıkan edebiyatta da oldukça yoğun bir şekilde rastlanır. Edebi eserlerde kimi zaman kahramanların manevi dünyasının tasvirini vermek amacıyla başvuru köpek kahramanlar, kimi zaman da yazarların toplumsal sorunlara değinmek için kullandıkları temel araçları olur. 19. yüzyıl Rus edebiyatının önemli yazarlarından Turgenyev, *Mumu* adlı öyküsünde bahsi geçen her iki çözümlmeyi de yansıtır. *Mumu*, bir yandan Turgenyev'in sanatsal yaşamının ayrıntılı bir panoramasıyken diğer yandan da edebiyatta sadık dostlar olarak ele alınan başkahraman köpeklere verilebilecek en çarpıcı örneklerden biridir. Genellikle eserlerde trajik öyküleriyle ön plana çıkan köpekler, *Mumu*'da yazarın topluma yönelik mesajı olarak kendisini gösterir. Eğitim yaşamının büyük bölümünü yurt dışında geçirse de vatan sevgisini her daim yüreğinde muhafaza eden Turgenyev, Rus halkına olan inancını *Mumu*'da ele aldığı trajik bir öyküyle içselleştirir. Edebiyatın en sadık kahramanları olan köpeklerden bir tipleme oluşturarak en az köpek Mumu kadar hazin bir öyküsü olan Rus okuyucusunu uyandırmak isteyen yazar, aynı zamanda onun ruhunda, içinde bulunan adaletsiz ve insan haklarından yoksun bırakılan toplumsal yaşama itiraz etme hissini oluşturma hedefi güder.

KAYNAKLAR

- ARMUTAK, A. (2002). Doğu ve Batı Mitolojilerinde Hayvan Motifi I. Memeli Hayvanlar, *İstanbul Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi*, 28 (2), 411-427.
- BALDINA, E. M. (2010). Elementı arhaiçeskogo v povesti G. Vladimova “Verniy Ruslan”, *Vestnik VGU. Seriya: Filologiya, Jurnalistika* (1), 9-14.
- BARIKOVA, M. (t.y). Sobaki v russkoy literatüre. <http://www.zooprice.ru/dog/friends/ravnopravnye-geroi-2.html> Erişim Tarihi: 07.08.2019.
- BORODAVKİNA, L. V. (2013). (Der.). “İ. S. Turgenyev, ostriy i tonkiy nablyudatel”, K 195-letiyu so dnya rojdeniya İ. S. Turgenyeva, *Bibliografiçeskiy ukazatel*”, Şebekino: Munitsipalnoye byudjetnoye uçrejdeniye kulturi “Şebekinskaya tsentralnaya rayonnaya biblioteka”, İnformatsionno-bibliografiçeskiy otdel.
- ÇORUHLU, Y. (2000). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*. İstanbul: Kabalıcı Yayıncılık.
- DESNITSKA, Ya. A. (t.y) “Rol i znaçeniye sobaki v istorii çeloveçestva”, <https://laadonis.com/rol-i-znachenie-oxotnichej-sobaki-v-istorii-chelovechestva/> Erişim Tarihi: 10. 08. 2019
- DUYMUŞ FLORIOTI, H. (2014). Eski Kültürlerde Köpeğin Algılanışı: Eski Mezopotamya Örneği, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 33(55), 45-70.
- FYODOROVNA, L. Ye. (2012). “Obraz sobaki v tvorçestve pisateley XIX-XX veka”, Berezoviy: Na rayonnyu konferentsiyu “Start v nauku-2012”.
- GADJIKURBANOVA, P. (2007). Şto znaçit bit sobakoy, *Jurnalny klub İnterlos, Siniy Divan* (10-11), 233-243.
- GÜNGÖR, M. (2005). *Süleyman Mabedi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri (Dinler Tarihi) Anabilim Dalı, Ankara.
- GÜRSOY, Y. (2018). *G. Vladimov’un Sadık Ruslan Öyküsünde Bir Köpeğin Yaşamından Toplumu Okumak*, Filoloji Alanında Yenilikçi Yaklaşımlar kitabı içinde (109-115. ss.), Ankara: Gece Akademi.
- HOHUL, H. (2014). Kontsept sobaki v russkoy i polskoy pismennosti, *Yazık i tekst langpsy.ru*, (1), 85-90.
- JELVIS, V. I. (1984). Çelovek i sobaka (vospriyatie sobaki v raznih etnokulturnih traditsiyah), *poiski fakti gipotezi. Sovetskaya etnografiya*, (3), 136.
- KRUGLYAK, Yu. V. (2009). “Bulgakovskoye “Sobaçye serdtse” kak literaturniy vizov gosudarstvenniy i pravovoy jizni sovetskogo obşestva”, *Aktualni problemi derjavi i prava*, 434-438.
- LEVKIYEVSKAYA, E. E. (2000). *Mifi russkogo naroda*. Moskva: Astrel-AST.
- MA SYAOVEN (2017). “Tema detstva v proze A. İ. Kuprina”, Sankt-Peterburgskiy Gosudarstvenniy Universitet, Filolojiçeskiy Fakultet, Kafedra istorii russkoy literaturı.
- NIRODA, J. Yu. (2017). “Zdes vozduh na istorii nastoyan, İnformatsionnaya pamyatka po rasskazu İ. S. Turgeneva “Mumu”, MBUK: Tsentralnaya bibloteka Rovenskogo rayona, Rovenki.
- PORTER, R. (2012). Rol jivotnih v russkoy i drugih literaturah, *Slavica Litteraria*, 15(1), 9-16.
- PRIKAZCIKOVA, E. E. (2017). “Mifologiya mistiçeskih sobak i povest N. A. Durovoy “Yarçuk – sobaka-duhovidets”, Dergaçevskiye çteniya, 2016. Russkaya slovesnost: dialog kulturno-natsionalnih traditsiy: materialı XII vserossiyskoy nauçnoy konferentsii: K 70-letiyu obyedinennogo muzeya pisateley Urala. Yekaterinburg: İzd. Uralskogo universiteta, 82-90.
- PROKUDIN, B. A. (2018). “Sotsialno-politiçeskiy ideal İ. S. Turgenyeva 1840-1850 gg. (na materiale sbornika “zapiski ohotnika” i rasskaza “Mumu”), Çası İvana Turgenyeva, Mejdunarodnaya konferentsiya “İvan Sergeyeviç Turgenyev: filosofstvuyuşıy pisatel i politiçeskiy fiolosof. K

200-letiyu so dnya rojdeniya”, Vsemirny den filosofii 15 noyabrya 2018 goda, Federalnoye gosudarstvennoye byudjetnoye uĉrejdeniye nauki institut filosofii Rossiyskoy Akademii Nauk, Moskva.

SMIRNOVA, N. B. (2014). “Problematika povesti G. Vladimova “Verniy Ruslan”, Siirskiy federalny universitet, IX vserossiyskaya konferentsiya “Molodyoj i nauka”, Sektsiya “Literaturnaya kritika: istoriya i sovremennost”.

SIROKOVA, Ye. (t.y). “Povest Ī. S. Turgenyeva “Mumu”, Literaturno-istoriĉeskiye zametki yunogo tehnika, <http://ptiburdukov.ru> Erişim Tarihi: 04. 09. 2019.

TANPOLAT, C. (2016). *Doĝu ve Batı Kùltùrlerinde Başlıca Hayvan Mitleri*. Yüksek Lisans Tezi, Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

TITOVA, M. (2018). “İssledovatel russkoy duři (K 200-letiyu so dnya rojdeniya Ī. S. Turgenyeva): materialı gorodskoy nauĉno-praktiĉeskoy konferentsii. Ćeboksarı: OOO “Krona-2”.

TURGENYEV, I. S. (2015). *Īvan Turgenyev. Mumu* (Ćev. Hazal Yalın), İstanbul: Helikopter.

YAKUSIN, N. I. (2002). *Ī. S. Turgenyev v jizni i tvorĉestve*, Moskva: TĪD, Russkoye clovo- RC.